

O městě, které se nazývá Dorotea, se dá vyprávět dvojím způsobem: můžete říci, že se z jeho hradeb tyčí čtyři hliníkové věže, střežící sedm bran s padacími mosty přes příkop, jehož vody napájejí čtyři zelené kanály, které protékají městem a dělí je na devět čtvrtí, z nichž každá má tři sta domů a sedm set komínů; a můžete — když ještě vezmete v úvahu, že děvčata na vdávání z jedné čtvrti si berou za muže mladíky z jiných čtvrtí a jejich rodiny si vyměňují zboží, na které má každá z nich výhradní právo: bergamotky, jeseteří jikry, sextanty, amethysty — na základě těchto údajů vypočítat všechno, co chcete vědět o minulosti, přítomnosti i budoucnosti města. Anebo můžete říci, jako ten velbloudář, který mě tam zavedl: „Přišel jsem tam jednoho rána, když jsem byl ještě chlapec; mnoho lidí spěchalo po ulicích k tržišti, ženy měly krásné zuby a dívaly se ti přímo do očí, tři vojáci na tribuně hráli na klarinet, všude kolem se točila kola a vlály barevné nápisy. Předtím jsem znal jen poušť a karavanní cesty. Toho rána v Dorotei jsem si uvědomil, že mohu od života očekávat jakékoli dobro. Během let moje oči zabloudily zpátky na širé pláne pouště a mohly se dívat zase jen na stopy karavan; teď však vím, že to je pouze jedna z mnoha cest, které se mi toho rána v Dorotei nabízely.“

Budu se asi marně pokoušet, velkodušný Kublaji, popsat ti město Zairu s vysokými baštami. Mohl bych ti říci, kolik stupňů mají schodiště, která jsou tu namísto ulic, jakými oblouky jsou klenuta sloupořadí, jakými zinkovými destičkami jsou pokryty střechy; předem však vím, že by to bylo totéž, jako bych ti neřekl nic. Z toho všeho totiž město zbudováno není, tvoří je vztahy mezi mírami jeho prostoru a událostmi jeho minulosti: vzdálenost od chodníku k pohupujícím se nohám dobyvatele, oběšeného na lucerně; drát natažený od lucerny k protějším zábradlí a girlandy, které zdobí cestu královnina svatebního průvodu; výška toho zábradlí a skok cizoložníka, který se přes ně za svítání přehoupne; sklon okapové roury a pomalá chůze kočky, která se tudy protahuje do stejného okna, z něhož ten chlapík právě vyskočil; dráha střely z dělového člunu, který se náhle objeví za mysem, a granát, který zničí okap; cáry rybářských sítí a tři starci, kteří sedí na molu, spravují ty sítě a už posté si vyprávějí příběh o dělovém člunu dobyvatele, prý královnina levobočka, kterého, když byl ještě v peřince, odložili tamhle na molu.

Tuto vlnu, kterou vzdouvají vzpomínky, město nasává jako houba a zvětšuje se. Popis dnešní Zairy by musel obsáhnout i celou její minulost. Ale město svou minulost nevypráví, má ji, jako čáry na dlani, vepsanou do brázd ulic, do mříží oken, do zábradlí schodišť, do tyčí hromosvodů, do žerdí vlajek, každý jeho úsek je po svém zbrázděn škrábanci, zářezy, rýhami, vrypy.

Po třech dnech cesty na jih od mysu spatříš Anastasii, město omývané soustřednými kanály, nad nímž krouží mohutní orli. Měl bych teď vypočítávat zboží, které se tu dá výhodně koupit: achát, onyx, chrysopras a jiné druhy chalcedonu; pochválit maso zlatého bažanta, který se tu připravuje nad ohněm z vyzrálého třešňového dřeva a posypává se spoustou majoránky; vyprávět o ženách, které jsem viděl, jak se koupají v bazénu na zahradě a někdy — povídá se — pozvou toho, kdo jde kolem, aby se svlékl a skočil za nimi do vody. Všechny tyto zprávy by však nevystihly pravou podstatu města, protože popis Anastasie budí touhy jen jednu po druhé a nutí tě, abys je potlačil, kdežto když se jednoho rána doopravdy octneš v Anastasii, probudí se v tobě všechny touhy najednou a obklopí tě. Město se ti pak zdá jako celek, v němž se žádná touha neztratí, a ty jsi jeho součástí; a protože město se těší ze všeho, z čeho ty požitek nemáš, nezbyvá ti než obývat tuto touhu a spokojit se s tím. Takovou moc, o které jednou říkají, že je zlovolná, a podruhé dobrotivá, má Anastasia, město-podvodník: pracuješ-li osm hodin denně jako řezač achátů, onyxů a chrysoprasů, tvá námaha, která dává podobu touze, si bere z touhy svou podobu a ty věříš, že užíváš rozkoší celé Anastasie, a zatím jsi jejím otrokem.

Poutník kráčí celé dny mezi stromy a kamením. Zřídka se oko zastaví u nějaké věci, a to jen tehdy, když ji pozná jako znak nějaké jiné věci: stopa v písku znamená, že tudy prošel tygr, bažina ohlašuje vodní pramen, květ ibišku značí konec zimy. Všechno ostatní je němé a zaměnitelné; stromy a kamení jsou jen tím, čím jsou.

Konečně ho cesta dovede do města Tamary. Dvnitř města se jde ulicemi hustě posetými vývěsními štíty, které vyčnívají ze zdí. Oko nevidí věci, ale obrazy věcí, které znamenají jiné věci: kleště označují dům zubaře, korbel hospodu, halapartny strážnici, váhy zelinářku. Sochy a štíty představují lvy, delfíny, věže, hvězdy: znamená to, že něco — bůhvíco — má jako znak lva nebo delfína, věž či hvězdu. Jiné znaky upozorňují na to, co je na tom místě zakázáno — tlačit do uličky vozíky, močit za kioskem, chytat z mostu na udici —, a na to, co je dovoleno — napájet zebry, hrát koule, spalovat mrtvolky příbuzných. Ze dveří chrámů je vidět sochy bohů, z nichž každý je zobrazen se svými atributy: rohem hojnosti, přesýpacími hodinami, medúzou, podle nichž je věřící může poznat a obrátit se na ně s příslušnou modlitbou. Jestliže nějaká budova nemá žádný nápis ani štít, pak sám její tvar a místo, které zaujímá v řádu města, stačí, aby naznačily její funkci: královské sídlo, vězení, mincovnu, pythagorskou školu, nevěstinec. Ani zboží, které kupci vystavují na pultech, nepředstavuje samo sebe, ale znaky jiných věcí: vyšívaná čelenka znamená eleganci, zlacená nosítka moc, svazky Averroesových spisů vědění, řetízek na kotník rozkoš. Pohled probírá ulice jako popsané stránky: město říká vše, co si máš myslet, nutí tě opakovat svou řeč, a zatímco si myslíš, že si prohlížíš Tamaru, registruješ vlastně jen jména, kterými sama sebe a všechny své části definuje.

A tak vyjde poutník z města a nedoví se, jaké město skutečně je, co pod tím hustým obalem znaků obsahuje nebo skrývá. Kolem se rozkládá pustina až k obzoru a klene se nebe, po němž spěchají mraky. V podobách, které náhoda a vítr dávají mrakům, je poutník náchylný poznávat obrazy: plachetníci, ruku, slona...